

יו פדיון הבכור תלוי במי שפוטרו וכו'. פשוט נפרק יש בכור (מו.) ומ"ש ואם יש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת ואחת חייב לפדות כולם. [מן נרייחא סס:] אשה אינה חייבת בפדיון. זה פשוט דלכתיב כל בכור נניך ולא ננומין והכי אמרינן בסוף פרק קמא לקידושין (כט.)

ב ומ"ש ולא לפדות לבנה. גם זה סס:

יח כהנים ולוים פטורים מפדיון בכורים. משנה פ"ג דנכורות (ג.) ומ"ש ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל אין הבן חייב בפדיון ואם הבן מעוברת מגוי לוויה פטורה. נפרק יש בכור (מ.) אמר רב אלעזר דר אבהו ליה שילדה בנה פטור מתמשה סלעים ואוקמה רב פפא דלעזר מגוי ומר זבדיה דרב יוסף ע משמיה דרבא אמר אפילו דלעזר מישראל מאי טעמא נפטור רחם מלה רחמנא וכחן הרא"ש (סי) ונפרק הרוע (פולין קלב) אמרינן

הלכה כרב אלעזר דר אבהו ולוינא דמר בר רב יוסף משמיה דרבא הדין הוא נוסחא דרב אחא משנחא [ט] והכי נמי בהלכות פסוקים עא] להרמב"ן ז"ל (ה' נכורות נה:) וכחן דלפילו לפסריס דלא גרמי ולוינא דמר בר יוסף משמיה דרבא מוכח החס צמרא דלוייה דדייה הוא דקאמרינן דהלכה כרב אלעזר וכן פסק הרמב"ם ז"ל (ה"ב-ב): ומה שכתב וכהנת מעוברת מגוי חייב הבן לפדות את עצמו וכו'. פשוט נפרק יש בכור סס [בדק הבית] כחוב בתרומת הדשן סימן רס"ז על בת כהן פניה שלא ביכרה ותעברה בנות וילדה בן ואמרה מפלוני ישראל נתעברתי והוא מכחיש אותה ואומר מגוי נתעברה ונתן אמחלאות הוזהרות לדבריו והבן נתגדל והיה לאיש אם הוא חייב לפדות את עצמו והשיב דינו חייב לפדות את עצמו [עד כאן:] ומ"ש וכן בת ישראל מעוברת מגוי חייב הבן לפדות את עצמו. פשוט הוא:

יט כהן שנועד לו בן חל"ץ ומת האב תוך י' יום לידת הבן חייב הבן לפדות את עצמו לאחר י' יום כבר זכה האב בפדיון וכו'. (סס:) אימתר כהן שמת כהן חלל רב חסדא אמר הבן חייב לפדות את עצמו רבה בר רב הונא אמר אין חייב לפדות את עצמו. היכא דמת האב לאחר שלשים יום דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו שהרי זכה האב בפדיון כי פליגי היכא דמת האב תוך י' יום ומשמע החס דהלכה כרב חסדא דריש לקיש סבר כוותיה וכן פסק הרמב"ם (ה"ג) והרא"ש (סי' ג) ז"ל ופרש"י שהרי זכה אביו בפדיון דאי נמי יהיב ליה האב הוה מפרש

(קדושין יג:) לפיכך מלוה על פה קדים ולא קאמר חלמודא דבעל חוב מאחר שנטר קדים אלא גבי פדיון הבן וכיוצא בו בערכין דמלוה הכמונה נמורה לאו ככמונה בשטר דמי אפילו קדמה לבעל חוב ואפילו לא הימה מלוה בשטר אלא בעל פה אפילו הכי בעל חוב קודם דשעטלא דאורייתא משעה שהלוה וכן מפורש בתוספות פרק יש בכור (דף מ"ט:) ד"ה (מלוה) [ודידיה] ע"ש [עד כאן:]

יח כהנים ולוים פטורים וכו'. משנה וגמרא צפ"ק דנכורות (דף ד') (ג'י:) ונפרק שני (דף י"ג.) ונפרק יש בכור (דף מ"ו.) ויליף לה מק"ו אס קדושת לויים הליים הפקיע קדושת נכורות ישראל נמדבר שלא נמו חמש שקלים כ"ט שקדושת בכורי הליים חפקיע את עצמן לפוטרו מה' שקלים: ומ"ש ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל וכו'. נפרק יש בכור (דף מ"ו.) אמר רב אלעזר דר אבהו ליה שילדה בנה פטור מה' סלעים ומוקי לה רב פפא

דמיעברא מגוי דליה ליה חיים לגבי ישראל ושיין הבן בחר אס ישראלית טפי מנחר אבה גוי הילכך פטור ולא מיבעיא למ"ד גוי הבא על בת ישראל הולד כשר דנחר אימיה שדין ליה ומשום הכי פטור מה' סלעים אלא אפילו למ"ד הולד פסול שדין ליה בחר גוי אפילו הכי פטור דלוי פסול מיקרי הוואיל ואיח ליה שמא דלוי ופטור אלז דמיעברא מישראל למשפוחסו לביח אבותם כתיב (ומדבר א ב) וכיון דלטה ישראל חייב בה' סלעים ומר זבדיה דרב יוסף משמיה דרבא פליג ואמר דאפילו מיעברא מישראל נמי פטור דנפטור רחם מלה רחמנא לענין ה' סלעים הלכך אוליין אחר האס שהיא לוייה ופטור ופסקו הפוסקים כמר זבדיה דרב יוסף ואמרינן מו החס דוקא לוייה דלע"ג דנבעלה לגוי נקדושה קיימא אלז כהנת דמיבעלא לגוי נחמלה מכהונה ומייב הבן לפדות עצמו: ומ"ש וכן בת ישראל מעוברת מגוי וכו'. נלמד בק"ו מכהנת שנתעברה מגוי:

יט כהן שנועד לו בן חל"ץ ומת האב תוך י' יום לידת הבן חייב הבן לפדות את עצמו לאחר י' יום כבר זכה האב בפדיון וכו'. (סס:) אימתר כהן שמת כהן חלל רב חסדא אמר הבן חייב לפדות את עצמו רבה בר רב הונא אמר אין חייב לפדות את עצמו. היכא דמת האב לאחר שלשים יום דכולי עלמא לא פליגי דאין הבן חייב לפדות את עצמו שהרי זכה האב בפדיון כי פליגי היכא דמת האב תוך י' יום ומשמע החס דהלכה כרב חסדא דריש לקיש סבר כוותיה וכן פסק הרמב"ם (ה"ג) והרא"ש (סי' ג) ז"ל ופרש"י שהרי זכה אביו בפדיון דאי נמי יהיב ליה האב הוה מפרש

פרישה

(ל) אף על פי שקדם [חוב] הפדיון. ולא אמרינן מלוה הכמונה נמורה ככמונה בשטר דמיא חו גמרא ערוכה היא (נטרות מס:) ואס פאלמר תקשה מינה לרב האי שכתב רבנו בשמו בתוס' משפט סימן ק"ד (יד:) דמלוה על פה מוקדמת קודמת למלוה בשטר מאומרת עיין סס ואס כן הכי נמי אף אס אינה כמלוה הכמונה בשטר מכל מקום תקדמו כיון ששעטדה וסיונה על קודם. יש לומר דהכא איירי דשעבר נכסיו נפירוש בתוך השטר משום הכי מיטענה כמטורה או נמוה ונתוסן משפט איירי בתמס שטר חוב:

חדושי הגהות

[מ] ליתא סס בגמרא רק נקידושין (נט:): [ט] פרשת נמדבר סימן ק"מ ועיין סס בשאלת שלום וממלא נחמ:

הגהות והערות

ע) בדפ"ר דפוס דיהנפרט הגירסא יומר בר יוסף וכמ"ש פעמיים לקמן בסמוך. ובח"ה דפוס שם אות כב הגיה מר בריה דרב יוסף והוא עפי' חגמרא. ובדפוסים מאוחרים שולבה הגהתו ללשון הביי: עא) בדפ"ר דפוס דיהנפרט הגירסא וה"ג בהלכות פסוקים כיכ הרמב"ן ז"ל. ולשון זו היא מח"ה דפוס דיהנפרט אות כד ששולבה בדפוסים מאוחרים ללשון הביי: עב) לשון זו צ"ע דהו"ל ומה שכתב סס (בגמרא):

שפחה שילדה וכו'. משנה ריש פרק יש נכור פלוגמא דמ"ק ור"י הגלילי והלכה כמ"ק: הבא אחר נפלים וכו' עד אינו בכור לפדיון. משנה שם ועיין לעיל נס"י קל"ד (עד: וזמ"ש לשם דעיין לכהן: מי שלא ביכרה אשתו וכו' עד דשמוא הבכור מת. משנה שם (תמלת דף מ"ח):

כ כתב הרמב"ם מת האב וכו'. שם (מ"ח). נמשנה ממ האב נשתחררה וגויה שילדה ואחר כך נתגיירה וילדו אחר כך פטורים מן הבכורה. נפקק יש נכור (מ"ח). פלוגמא דמ"ק ור"י הגלילי נמתנימין ופסק כמ"ק וכן פסק הרמב"ם ז"ל (ה"ד):

עצמו לאחר שלשים (ל"ה) כבר זכה האב בפדיון (לו) וירשו בניו ממנו הילכך יפריש הפדיון ויעכבנו לעצמו: כא שפחה שילדה ואחר כך נשתחררה וגויה שילדה ואחר כך נתגיירה (לו) וילדו אחר כך פטורין מן הבכורה: כ (ל"ה) נתעברה השפחה והגויה ובעודן מעוברות נשתחררה השפחה ונתגיירה הגויה וילדו חייבין בבכורה ספק אם ילדו קודם שנשתחררו ונתגיירו אם לאו פטור: כב הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי כגון שמעוברת תאומים אחד נפל ואחד כלו לו חדשיו והוציא הנפל ראשו חי ואחר כך החזירו ואחר כך יצא אחיו השני שהוא בן קיימא אינו בכור לפדיון מפני הנפל שהוציא ראשו תחלה. וכן בן ט' שיצא ראשו מת הבא אחריו אינו בכור. (ל"ט) וכן המפלת כמין בהמה חיה ועוף שחצי פרצוף פניהם דומה לצורת אדם או סנדל או שליא או שפיר מרוקם (י"ג) או שיצא הולד מחותך אברים אברים הנוול אחר כל אלו אינו בכור לפדיון: כג אבל בן שמנה שהוציא ראשו מת (מ) והמפלת שפיר מלא גוונים או מלא מים או דם והמפלת כמין דגים שקצים ורמשים (ע"ה) והמפלת ליום מ' הנוול אחר כל אלו הוא בכור לפדיון: כד יוצא דופן והבא אחריו דרך רחם (מ"ה) שניהם אינם בכור לפדיון: כה מי שלא ביכרה אשתו וילדה זכר ונקבה אינו נותן לכהן כלום (מ"ט) דשמוא נקבה יצאה ראשונה. ילדה ב' זכרים (מ"ג) נותן לכהן ה' סלעים. מת אחד מהן תוך ל' יום אין לכהן כלום דשמוא הבכור מת: כו כתב הרמב"ם מת האב קודם שפדאם בין מת תוך שלשים יום או לאחר שלשים יום והבנים קיימין נותנין בין שניהן חמשה סלעים

כ וזמ"ש נתעברה השפחה והגויה וכו' חייבים בבכורה. שם נמשנה: וזמ"ש ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה אם לאו פטור. מימלא ונתייחס נפקק הזרוע (חולין קל"ד): כז—כג הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי כגון שמעוברת תאומים וכו' עד הנוול אחר כל אלו בכור לפדיון. הכל משנה נפקק יש נכור (מ"ח). (בדק הבית) כתב מהרי"ק בשורש קמ"ג על אשה שילדה זכר אחר שהפילה נפל בתוך ח' שבועות

לבעלתה ושאלת את הנשים והעידו שהושם השפיר בספל מלא מים ולא הבחינו בו שום ריקום אברים רק ראו כמין גידים דקים מאוד וכעין כשר ריש מהם אומרים שהיה מלא מים או מוגלא הנה דבר פשוט הוא שלפי עדות הנשים אין לחוש משום ולד וכמ"ש הרמב"ם (איסור ביאה פ"ה ה"ה) ושאר הפוסקים ואף ע"פ שכתב הטור (ס"י קצ"ד עד:). שעכשיו אין אנו בקיאיין להבחין בשפיר אם הוא מרוקם אם לאו ויש להחמיר ליתן לה ימי טומאת לידה פשיטא דהיינו דוקא לענין איסור נדה משום חומרא דכרת אבל בכיוצא בזה דהיינו לפטור הבא אחריו מן הבכורה נראה לעניות דעתי דליכא למימר הכי דאדרבה יש להעמיד אשה בחזקה שלא נפתח רחמה עדיין וגם הנפל הזה בחזקה שלא נתרקמו אבריו עדיין דהא חזקה גמורה היא זו עכ"ל ע"ד [ועד כאן]:

כד וזמ"ש יוצא דופן והבא אחריו [וכו.]. גם זה שם נמשנה (מ"ח): כה מי שלא ביכרה אשתו וילדה זכר ונקבה אין נותן לכהן כלום וכו' עד דשמוא הבכור מת. גם זה משנה שם (מ"ח): כו כתב הרמב"ם מת האב קודם שפדאן בין מת תוך ל' יום וכו' ואינו נראה כן בגמרא אלא אם מת האב תוך ל' יום

כד וזמ"ש יוצא דופן והבא אחריו [וכו.]. גם זה שם נמשנה (מ"ח): כה מי שלא ביכרה אשתו וילדה זכר ונקבה אין נותן לכהן כלום וכו' עד דשמוא הבכור מת. גם זה משנה שם (מ"ח): כו כתב הרמב"ם מת האב קודם שפדאן בין מת תוך ל' יום וכו' ואינו נראה כן בגמרא אלא אם מת האב תוך ל' יום

דרכי משה

(י"ג) כתב מהרי"ק שורש קמ"ג דאם אין אבריו מרוקמים אין פוטר הבא אחריו ואנו בזמן הזה סומכים אזה:

פרישה

המפלת (מ"ה עד:). ולעיל נס"י קל"ד (עד: פירש ז"ל כגון המלח ועיין אמת ולסת אמת וגנת הוקן ואפילו השאר וכל הגוף הוא דומה לבהמה וכן כתב הרמב"ם שם ועיין מה שכתבתי במושב משפט ס"י רע"ו (פרישה אות ו): (סנד"ל). מחיבה של נצר נזרית סנדל: ש"א. פירוש הכ"ס שהענין מונח נמוט: ופירוש שפיר מרוקם. מחיבה של נצר יש בה נזרית אדם. עד כאן המגיה): (מ) והמפלת שפיר מלא גוונים וכו'. וכל זמן שאין אבריו מרוקמים אינו פוטר הנפל ואפילו בזמן הזה סומכין על זה. רמ"א (פ"ג) (נ"ס) מהרי"ק שורש קמ"ג. עד כאן המגיה): (מ"ה) שניהם אינם בכור לפדיון. הראשון מפני שלא ילא מהרחם והשני שהרי קדמו אחר ובעיני נכור: (מ"ג) דשמוא נקבה יצאה ראשונה. והמוליד מחמרו עליו הראיה: (מ"ג) נותן לכהן ה' סלעים. זה פשוט אלא אגב סיפא נקטיה:

(ל"ה) כבר זכה האב בפדיון וכו'. ז"ל הרמ"ש (ס"י ג) והוא כאלו הפריש האב ה' סלעים ופדה זכר אה ננו ועכס לעלמו כן הכן יפריש ה' סלעים ופדה את עלמו ולא יתנס לכהן: (לו) וירשו בנו סמנו. ספרים אמרם בניו ממנו ולפי גירסת בניו לר"ן לומר דהכי קאמר כיון דהנשים יורשים זכות האב גם הכל יעכס לעלמו האי כן הלל גם י"ל אס עוד לו נשים אחרים וכבר נולדו לו מהן נשים אז ירשו עמו ואס אין לו כן זולת זה מעכס לעלמו: (לו) וילדו אח"כ פטורין מן הבכורה. ולא אמרינן דהוי קטנן שנולד דמי דהא מכל מקום אין זה פטר רחס: (ל"ה) נתעברה השפחה והנכרית וכו' וילדו חייבים בבכורה. ואע"ג דהורחן שלא נקדושה דנפטר רחס מלה רממנא: (ל"ט) וכן המפלת כמין בהמה וכו'. וכן כתב הרמ"ש בריש פרק יש נכור (פ"י א') והוא דברי רנא פק

הגהות והערות

ועי"ש עוד שהקשה דבהלכות נדה (ס"י קצ"ד) פסק הטור שהאידיא אין אנו בקיאים בצורת הולד וחמיד חוששת לולד וטמאה מספק ומאי שנא מפדיון הבן שאין חוששים מספק לולד והבא אחריו חייב בפדיון ותיירך דדוקא בהל' נדה דהוא איסור הולד אבל בפדיון בכור דממנא הוא נקטינן לקולא דהרמב"ם לדעת ה"ה וכמו שנראה מדברי הר"ף והרא"ש שלא חלקו בין זמן החלמוד לזמננו. וע"ע בשו"ת חכם צבי ס"י ק"ד ובשבות יעקב (ח"א שאלה פג) ובדברי הבית מאיר (וירד שה כג) ובאבני נזר (חזיר"ד ס"י שצו ושצח):

ע"ג ונראה שרייק כן מהגמרא בכבוות יא. ועפ"י פירוש רש"י (שם כ"ב) ודלא כמעדי יריט שם אות א שכתב שמקור דין זה הוא בס"פ האיש מקדש. והר"ט אלגוי פ"ח ס"י סו (נח ע"א ד"ה א"ך) הוכיח שנחלקו הראשונים אם בכך חלל צריך להפריש חמש סלעים והם לעצמו (והיא שיטת רש"י והרא"ש) או שאין צריך להפריש כלל (והיא שיטת תוספות): ע"ד עיין בפ"ה כאן ס"ק כט המביא את דברי האחרונים שדנו ופלפלו בדברי מהרי"ק. וע"ע בערוך השלחן כאן סעי' סה-סו: ע"ה) כתב בשירי נכסת הגדולה (ס"י שה אות כו) דבמפלת דגים וכו' אף שיש בו צורת אדם הבא אחריו בכור דאין גלגל עיניהם עגולה כשל אדם.

דחקיעת שופר אין ראיה וזאת יצחק והיה טעמא דכך הסדר ברית אברהם ועקידת יצחק והיה טעמא לא שייכי גבי קריאת מגילה. ונראה דכן עיקר מטעם אחריני, דפ"ק דמגילה (ג, ב) מוכח דמצות מילה נדחית מפני קריאת מגילה, דדריש התם מולאחותו הרי שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו וכו' עד אבל מטמא הוא למת מצוה. אלמא מת מצוה עדיפא טפי ממילה, ואפ"ה בעי בתר הכי אי קריאת מגילה עדיפא ממת מצוה או לאו. וכן כתב הרמב"ם⁶ וסמ"ג⁷ שאין לך דבר שמקרא מגילה נדחה מפניו אלא מת מצוה בלבד, שהפוגע בו קוברו תחילה ואח"כ קורא. מלשון זה משמע בהדיא דבשאר כל המצות קורא תחילה ואח"כ עושה אותו. ואפילו אם באנו לדחוק ולומר דהאי נידחית מפני קריאת מגילה דקאמרי ר"ל היכא דאיכא ספיקא אם יש לו זמן לקיים שניהם, אז מקרא מגילה עדיפא מכל המצות שצריך לקרותו תחילה משום פרסומי ניסא, ואם יכול לעשות שוב המצוה אחריו יעשנה. אבל לעולם כל היכי שוודאי בידו לקיים שניהם יקדים במילה

כמו במוקדם⁸. והכי משמע חילק באשירי פ' במה מדליקין⁹ גבי הפטרה דר"ח וחנוכה ע"ש. מ"מ נראה דמקרא מגילה נמי חשיבא תדירה לגבי מילה הואיל וזמנה קבוע בכל שנה. והכי איתא בפ"ק דיבמות (ה), בשיטת עליה דפריך התם מה לתמיד שכן תדיר. ומקשין התוס'¹⁰ עלה דנילוף מעומר ושתי הלחם דאינהו נמי דחי שבת, ומתוך ר"י דכולהו חשיבא תדיר הואיל וזמנם קבועה בכל שנה. אמנם פ' כל התדיר בובחים (צא, ב) קאמר אוציא את הפסח שאינו תדיר ולא אוציא את המילה שהיא תדירה, ומסיק התם לחד לישנא דמילה חשובה תדירה לגבי פסח, ופסח נמי זמנו קבוע הוא בכל שנה. אמנם לאידך שינויא התם ליכא כדפרש"י לשם¹¹, וכן בחוספות פ' אילו דברים בפסחים¹² מוכח דמילה לא חשיבא תדירה טפי מפסח¹⁴, והיינו כאידך לישנא, וצ"ע בשיטת עליה דלעיל ובתוספות מס' ביצה¹⁵ ובפ' צולין¹⁶, והראייה מדברי הרמב"ם וסמ"ג⁷ דלעיל עיקר הוא.

דיני פדיון הבן ופדיון בכור

סימן רסז

ואמתלא לדבר, נימא דנהמנין ליה דהא ע"כ מהמנין ליה, דלא שדינן ליה בתריה לענין ירושה ושיהא מצוה להתעסק בקבורתו ולענין חליצה וייבום. והכי כתב אשירי פ"ק דכתובות² גבי ארוס וארוסתו דאי קאמר ארוס לא מינאי המעברה והיא אמרה מיניה מילתא דפשיטא היא דלא מהמנין לה, אלא משוינן להאי עובר ממזר אפי' לר"ג דקאמר היא נאמנת אפי' ברוב פסולים אצלה, הנ"מ בכרי ושמא אבל כשהוא טוען ברי כנגדה לא. ותו דקיי"ל כר"י שאם אמר על בן אחד בין הבנים דממזר הוא נאמן כ"ש על זה העובר ע"כ.

ונראה דכנ"ד דלא היתה אשתו כלל, פשיטא ופשיטא דלאו כל כמינה לומר של פלוני הוא, אי איתא קמן ומכחישה, ולא שדינן ליה אכתריה בשום מילתא כלל. אבל מ"מ אף לדידיה לא מהימנה אלא להך

שאלה: בת כהן אחת פנויה שלא בכרה ונתעברה בונת וילדה בן ואמרה מפלוני ישראל נתעברתי, והוא מכחיש לה ואמר שמנכרי נתעברה, ונתן הוכחות וראיות לדבריו שכן הוא שמנכרי נתעברה אבל אינם אומדנות ברורות, ואדרכה הרבה בני אדם מאמינים לדבריה והבן נתגדל והיה לאיש, חייב לפדות את עצמו או לאו.

תשובה: יראה דאינו חייב לפדות את עצמו דבהדיא איתא פ' יש בכור (בכורות מו, ב. מז, א) ופ' הזרוע (חולין קלב, א) דכהנת או לוייה שילדה בנה פטור מה' סלעים, ואע"ג דמסיק עליה פ' יש בכור (שם מז, א) ובת כהן דמתעברה מנכרי הואיל ומחוללת מקדושתה הרי זו כזרה וחייב בנה ה' סלעים, אבל בת לוי כה"ג פטור. וא"כ נ"ד הואיל ואותו פלוני מכחישה ומוציא קול דמנכרי איעברה ונתן טעם

סי' תג"ד - ועי' בהג' במהרי"ל שם מנהג פרנקפורט וע"ש בהערי' (הוצ' מ"י). 6. פ"א ממגילה ה"א. 7. עשין דרכנן ד'. 8. ודעת ב"י ועוד אינה כן דהא כתבו דאדרכא במת מצוה היינו דווקא כשיכול לקרוא אח"כ ודייקו מלשון הרמב"ם "ואח"כ קורא", וכ"כ רב"ז (ח"א סי' תר"א) וחוות יאיר (סי' ח') וכ"כ בישוע"י (או"ח סי' תרפ"ז סק"ד) ולפי"ז במצות אחרות אפי' יכול לקרוא אח"כ נמי לא ידחה, ועי' אבני נזר (או"ח ח"ב סי' תקט"ז אות כא"ג) ורע"א (סי' ק"ו). 9. שבת פ"ב סי' ט"ו. 10. ה, ב ד"ה ומכילהו. 11. ד"ה אוציא. 12. סו, א ד"ה מה. 13. צ"ע למה לא הביא ראייה מסוכה (נו, א) דלחם הפנים חשיב תדיר לגבי שתי הלחם - (הגר"ד מצגן). 14. אולי כוונתו כ, ב ד"ה נדרים, וצ"ע. 15. פסחים עז, א ד"ה שכן.

סי' רסז: 1. רמ"א (י"ד סי' ש"ה סי"ח) ועש"ך (סקכ"ג) ע"ד לבוש דטעות. 2. סי' כ"ט.

מילתא דלאו דידיה הוא, אבל להאמין לכל דבריו ולומר מנכרי מעברה כדקאמר לה איהו ודאי לא אמרינן. ומשום דר"י דנאמן על בן בין הבנין נמי לא מהימן, דנראה דהווא הימנותא ליתא אלא בבן שנולד מאשתו, בההיא האמינתו תורה שיכירנו לאחרים הואיל ומאשתו ומארוסתו נולד ומסתמא דמילתא הוא דלשדייה בתריה וכשהוא אומר דלאו מיניה הוא וממזר הוא מהימן. אבל בנ"ד דלית ליה לא נישואין ולא קידושין בהך איתתא³ היאך תיסק אדעתין דליהוי מהימן במידי על הבן הנולד ממנה⁴, הואיל והוא אמר דלאו מיניה הוא, ואי משום דאיהי אמרה דמיניה הוא, אי לדידה מהימנא א"כ לאו מנכרי קאתי. וא"כ כיון דאיהו לא מהימן לומר דמנכרי קאתי אדבורה דידיה קא סמכינן דמכשר

נתעברה⁵, דק"ל כר"ג פ"ק דכתובות (יג, א) וכאבא שאול פ' בתרא דקידושין (עד, א) דנאמנים אפי' ברוב פסולים אצלה, ומכשירין בה ובכתה כר' יוחנן דק"ל כוותיה, וכתבו התוס' פ"ק דכתובות משום דאשה מזנה בודקת ומזנה ולכך מהמנינן לה, אע"ג דלית לה מיגו וכר' כדאיתא התם. וא"ת שאני הכא דמתכחשה מההוא דקאמר מיניה הוא, ומה בכך מ"מ בהא לא מתכחשה שאמרה שמכשר נתעברה ולא מנכרי כדברינא לעיל, דאיהו לא מהימן להכחישה אלא בהא דלאו מיניה אבל לא לפסול הבן. וכ"ש לענין ה' סלעים דאית ליה להאי ברא חזקת ממונא דלא מחייבין ליה לתת דמי פדיונו לכהן, דמוקי ממונא בחזקתו ואמרינן מכשר נתעברה ופטור מפדיון⁶. הנראה לע"ד כתבתי.

סימן רסח

שאלה: בסעודת פדיון יש לכרך בברכת המזון שהשמחה במעונו או לאו.

פדיון הבן, משום דבמילה איכא צערא לינוקא, משמע אבל בפדיון הבן ליכא צערא לינוקא. דשאני שהחיינו מהשמחה במעונו, דלגבי שהחיינו לא קפדינן אצערא כל דהוא כמו לגבי שהשמחה⁷, והכי מחלק בהדיא בהגה"ה במיימון בהלכות מילה⁸ ע"ש.

תשובה: יראה דיש לדקדק בדבר, דמצאתי הועתק מספר פרנסי שכתב סדר פדיון הבן, וסיים שנוהגין לעשות סעודה לפרסומי מצוה והיא סעודת מצוה, וצריכים לברך שהשמחה במעונו ע"כ. וכן שמעתי מורים מורי הוראה בריו"ס², וראיתן מהא דאמרינן פ"ק דכתובות (ח, א) רב חביבא איקלע לבי מוהלא בריך שהשמחה במעונו ולית הילכתא כוותיה משום דאיכא צערא לינוקא. משמע אי לאו משום צערא לינוקא הוי מברכינן. וא"כ בנ"ד דליכא צערא דינוקא מברכינן. אמנם אחד מהגדולים³ העתיק מתוספות ריב"א⁴ וז"ל: אבל מותר לאכול בסעודת ברית מילה תוך שלשים ואפילו תוך ז' ובלבד שלא יצא מפתח ביתו, וכן בפדיון הבן משום דלפעמים איכא צערא לינוקא⁵, ע"כ. מהכא שמעינן דאין לברך שהשמחה במעונו בסעודת פדיון הבן משום דלפעמים איכא צערא לינוקא, דהא שרי לאבל לאכול בסעודת פדיון הבן מהאי טעמא, וכ"ש דאין לברך שהשמחה [במעונו] מהאי טעמא. ואע"ג דכתב אשירי פ' יש בכור⁶ דיש מפרשים דמשום הכי לא מברכינן שהחיינו על המילה כמו שמברכים על

עוד רציתי לומר דדוקא גבי מילה אי לא הוי צערא דינוקא הוי מברכינן שהשמחה במעונו, ומשום דגבי מילה כתיב שש אנכי על אמרתך⁹, אבל גבי פדיון הבן לא אשכחן לשון שמחה, והכי מחלק במדרכי פ"ק דכתובות¹⁰ אפילו לענין סעודת אירוסין, ואע"ג דאיהו נמי סעודת מצוה היא כדמוכח במתני' פ' אלו עוברין (פסחים מט, א). וא"ת אי לא קרי שמחה סעודת פדיון הבן ולא אשכחן לשון שמחה בסעודת פדיון הבן. א"כ אמאי איצטריכו התוס' ריב"א לעיל להתיר מטעם צערא דינוקא, תיפוק ליה דלא מיקרי סעודת שמחה. לא קשה מידי דסד"א לאסור מטעם סעודות מריעות הואיל וחבורת בני אדם לשם, ואהא בעינן טעם משום דלפעמים איכא צערא לינוקא ואין שם שמחה לאבל. וכל זה אינני בא לחלוק על מנהג דבני רינו¹¹ שמברכינן שמשמחה במעונו, אלא ליישב מנהג דבני אושטרייך שלא שמעתי כלל שנהגו לברך במעונו בסעודת פדיון הבן¹².

3. ע"י רע"א (ס"י רכ"א) שחמה דמר' רבינו משמע שבמקום שהיא אשתו שפיר נאמן שמנכרי נתעברה ואינו ממזר. והוא תימא דלא אב לזה רק דנאמן לומר בן גרושה וחלוצה ותול"מ, וע"ש. וע"י קצוה"ח (ס"י ע' סק"א) וש"ש (ש"כ פ"כ) וע"י בנין ציון (ח"כ אב"מ ס"י ה' סק"ג) וע"י חש"ר רע"א (ס"י רכ"ב). 4. ע"י ש"ך שם מה שנסתפק והכריע מד' רבינו, ונסתפק לגבי אשה ארוסה אי איכא דין זה, והניח צ"ע. ח"פ לי בדי ש"ך דרק בזה נסתפק אבל בעיקר הדין הוכיח וסבר כדרכינו וע"י שם מאיטוב הי"ו) משי"כ בדי הש"ך ועפ"ש (סקכ"ו) וע"י ש"ש (ש"כ פ"ט). 5. רמ"א (אבהע"ז ס"י ה' סכ"ט) ועגרי"א (סקכ"א). ד"ה כמאן. 7. ולענין אי תפס כבה"ג ע"י מחנ"א (הלכ' זכיה ס"י ח'). ס"י רסח: 1. ס"י רצ"ח - וע"י מהר"י ברונא (ס"י קכ"א), וע"י חש"ר הרשב"א (ת"א ס"י קצ"ט). 2. ע"י לקט"י ח"כ עמ' 62. וע"י פנהגי מהר"י במורה (שנה ר' גליון ה"ו) וחש"ר ר"ח איינשטיין מגדולי אשכנז במורה (שנה י"א גליון י"א"ב). 3. לי"מ. וע"י מהר"ו (ס"י קפ"ט) והג' פנהגי ר"א במורה (שנה ר' גליון ה"ו) וחש"ר ר"ח איינשטיין מגדולי אשכנז - מורה שנה ט' גליון ד"ח אות י"ד). 4. רמ"א (עמ' קסז) והג' ר"פ בסמ"ק (ס"י רמ"ד). 5. [ע"י חש"ר מהר"ך בפסקי גדולי אשכנז - מורה שנה ט' גליון ד"ח אות י"ד). 6. בכורות ס"ח ס"י ח'. 7. וכ"כ הרשב"א בתשו' ח"א פ"י של"ח. 8. פ"ג אות ט"ג.

לע כתיב... משה כתיב... לא יראו... כי יראו... ביום ההוא... כל אשר יראה... משה כתיב... לא יראו... כי יראו... ביום ההוא... כל אשר יראה...

על כפף כל לרי חכיה ע"כ טוב יותר לפדותו הנ"ד כשהוא קטן: מה שפניו רב ושמאל: (שם) אין הבון טובה בר. ללא אמרי... מלוא הכתובה נמורה כמו שטר דמי אלא מלואו על פה שליט עונה...

על כפף כל לרי חכיה ע"כ טוב יותר לפדותו הנ"ד כשהוא קטן: מה שפניו רב ושמאל: (שם) אין הבון טובה בר. ללא אמרי... מלוא הכתובה נמורה כמו שטר דמי אלא מלואו על פה שליט עונה...

בכנסת הגדולה... וכתוב ביהוה יתעלה... וכתוב ביהוה יתעלה... וכתוב ביהוה יתעלה... וכתוב ביהוה יתעלה...

על כפף כל לרי חכיה ע"כ טוב יותר לפדותו הנ"ד כשהוא קטן: מה שפניו רב ושמאל: (שם) אין הבון טובה בר. ללא אמרי... מלוא הכתובה נמורה כמו שטר דמי אלא מלואו על פה שליט עונה...

על כפף כל לרי חכיה ע"כ טוב יותר לפדותו הנ"ד כשהוא קטן: מה שפניו רב ושמאל: (שם) אין הבון טובה בר. ללא אמרי... מלוא הכתובה נמורה כמו שטר דמי אלא מלואו על פה שליט עונה...

לע כתיב... משה כתיב... לא יראו... כי יראו... ביום ההוא... כל אשר יראה... משה כתיב... לא יראו... כי יראו... ביום ההוא... כל אשר יראה...

על כפף כל לרי חכיה ע"כ טוב יותר לפדותו הנ"ד כשהוא קטן: מה שפניו רב ושמאל: (שם) אין הבון טובה בר. ללא אמרי... מלוא הכתובה נמורה כמו שטר דמי אלא מלואו על פה שליט עונה...

על כפף כל לרי חכיה ע"כ טוב יותר לפדותו הנ"ד כשהוא קטן: מה שפניו רב ושמאל: (שם) אין הבון טובה בר. ללא אמרי... מלוא הכתובה נמורה כמו שטר דמי אלא מלואו על פה שליט עונה...

דאפשר לומר שמי שנולד מרחם
 ישראלית אע"פ שנולד גוי, כשיתגייר
 יצטרך פדיון. לפי תוס' אע"פ שנולד גוי,
 מכיון שאמו ישראלית, חייב בפדיון הבן
 (ובלבד לאחר גרותו, דאין גוי מחוייב
 במצות פדיון הבן, דאינה ממצות שגויים
 מחוייבים בהן).

ואפשר דסברת רעק"א תלויה
 בדיון האחרונים בגדר מצות פדיון הבן.
 איתא בבכורות ט: שכשיש חציצה בין
 העובר לרחם לא נתקדש הולד בקדושת
 בכור בהמה. ועל פי גמרא זו אמרו כמה
 פוסקים שיש לדון בולד אדם שהוציאווהו
 מרחם אמו על ידי כלי שחוצץ בין ראש
 הולד לרחם אם חייב בפדיון הבן.
 והאגרות משה (יו"ד ג'קכה) דחה את זה,
 דרק בבהמה דחלו דינים על גוף הבהמה
 ודינים חלים בשעת לידה יש דין חציצה
 בשעת לידה. אבל בבכור אדם דלא חל
 שום דין על גוף האדם, אלא שההלכה
 היא שאחר ל' יום חייב בפדיון הבן, אין
 שום חשיבות לשעת הלידה, ובתנאי
 שהוא פטר רחם. לפי דברי האגרות משה
 שחייב פדיון הבן אינו קשור לשעת לידה
 אלא דל' יום מחייבו, אפשר לומר סברת
 רעק"א שאע"פ שנולד גוי יתכן שיהיה
 חייב בפדיון ובתנאי שיצא מרחם
 ישראלית. [ואפילו להסוברים דכשהגיע
 ל' יום נתחייב בפדיון הבן למפרע משעת
 לידה, עיין במהרי"ט אלגזי בבכורות
 פרק ח' אות ס"ט, דאין הכונה דהלידה
 מחייבת אלא בהיותו בכור מחייב. אלא

שלא בקדושה ולידתם בקדושה – היינו
 מעוברת תאומים שנתגיירה – חייבים זה
 על זה משום אשת אח מן האם. מוכח
 מדין זה שתאומים שנתגיירו כשאמם
 מעוברת יש ביניהם קורבה מצד האם.
 לפי דברי הרמב"ן שלא נגמרה גרותם עד
 שעת מילתם מאי שנא גרים אלו מכל
 גרים דאמרינן גר שנתגייר כקטן שנולד
 דמי ואין ביניהם קורבה בכלל דכל
 קורבתם פקעה בשעת גרותם? בשלמא
 להרא"ה דנגמרה גרותם בטבילה אפשר
 דשונה גרותם מגרות רגילה שהרי סוף
 כל סוף נולדו ישראלים, ומשום כך הם
 קרובים זה לזה. אבל לשיטת הרמב"ן
 הרי הם כשני אחים גויים שנתגיירו,
 ולמה יש קורבה ביניהם? עוד הקשו
 האחרונים דלכאורה דברי הרמב"ן הם
 נגד המשנה בבכורות מו. שנינו התם
 שמעוברת שנתגיירה בנה צריך פדיון
 הבן. וקשה לדברי הרמב"ן, שהרי נולד
 גוי, ורק נגמרה גרותו בשעת מילתו, ומי
 שנולד גוי ונתגייר אינו צריך פדיון.

אפשר לתרץ הקושיא השניה
 (מפדיון הבן) על פי דברי ר' עקיבא איגר
 בחדושו ליבמות מה. תוס' ביבמות טז:
 ד"ה עובד כוכבים סוברים דולד הנולד
 מגוי הבא על בת ישראל דינו כגוי.
 והקשה רעק"א דהרי איתא בבכורות מז.
 שמי שנולד מגוי הבא על בת ישראל
 חייב בפדיון הבן. והרי לפי דברי תוס'
 נולד גוי, ואיך אפשר שמי שנולד גוי
 יתחייב בפדיון הבן? ותירץ רעק"א

NISHMAT AVRAHAM

FORCEPS DELIVERY. The *Chelkat Yoav*^[82] rules that a baby born by forceps delivery is exempt from *Pidyon HaBen* since the forceps intervene between him and the *uterus*. The *Chelkat Yaakov*^[83] rules that he should be redeemed but without the blessings. The *Avnei Nezer*^[84] at first ruled that he should be redeemed but later^[85] ruled that this should be without the blessings. However these rulings were applicable only in the days when

“high forceps delivery” was practiced, the forceps being introduced high up in the *prozdor*. Nowadays, the forceps are only introduced low down in the *prozdor* so that the problem of their being a *chatzizah* between the baby’s head and the *uterus* or even the *cervix* does not arise. Therefore such a firstborn requires *Pidyon HaBen*.^[86] A child delivered by vacuum also requires *Pidyon HaBen*.

86. שו"ת צפנת פענח סי' ז. מהר"ש ענגיל ח"ד סי' ט.
שו"ת לבושי מרדכי ח"ב יו"ד סי' קל. שו"ת שרידי אש
ח"ב סי' קיד. שו"ת, דובב מישרים ח"ב סי' לב. זוכר
הברית סי' כח ס"ק ה. שו"ת קנה בושם סי' קיו. וראה
בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סי' צו ס"ק ז

82. שו"ת, סי' בו

83. שו"ת, ח"א סי' מא

84. שו"ת, יו"ד סי' שצא ו-שצג

85. שו"ת, שם סי' שצד

בשבת שאחר ג' שבועות אף שלא היו אלא ב' הפלגות
 בינתיים דיהיה זה רק ליש אומרים דסעי' ז' היא
 קושיא גדולה ואולי להט"ו יהיה דין זה דוקא בג'
 שבועות משום שהי"א ימים שאחר הו' ימי נדחתה הם
 בחזקת שאינה רואה שהם לא עת נדחה כדאיחא בגדה
 דף ל"ח ע"ב כל אחד עשר יום בחזקת טהרה ואיחא
 שם בדף ל"ט ע"א לחד מ"ד שאינה קובעת להוספת
 וכן איפסק ברמב"ם פ"ח מא"ב ה"ט ונמצא שאף
 שבעצם היתה צריכה לראות בכל אחד בשבת אבל הא
 היו ימים שאינה קובעת בהן שהיא בחזקת שפסקו
 דמיה בימים אלו לכן הוא אחד בשבת הראשון ששייך
 שתראה שהוא ביום כ"ב אבל באם היו ארבעה שבועות
 יהיה במחלוקת ב' השיטות להט"ו כמו שסובר בסירוג
 החדשים ועדיין צ"ע משום שדוחק לומר לדידיה
 באוקימתא. ואף שבש"ע לא פסק זה הוא משום דמסיק
 הטור שהרמב"ן מסיק דהחמירו שלא להפריש גם לענין
 זה בין הימים אבל הכא שהיה לקולא להצריך לדעה
 הראשונה ד' פעמים לא הקילו אך דוחק כדלעיל אבל
 מוכרח זה להט"ו וצ"ע.

ד.

רש"י בדף י"ב ע"ב ד"ה תמידים דהר"ם טלאים
 צרכו לפדות כדי לקנות מתרומה חדשה
 וזרי אבן מגילה דף כ"ט שהוכיח מרש"י
 ממום צריך להיות דוקא אחר שהוקדש
 בקורבן כשהן חולין והאריך בוה. ומה שאתה
 עשו בימים ראשונים של בנין המשכן
 : שקנו ד' ימים קודם משל הקדש, וגם
 י"ט דלא מעכב דלא כתוס' סוכה דף מ"ב
 אינו מבוקר שפוסל אף בדיעבד בלא בקור
 ון אם לא היה אפשר הקריבו כדון הדיעבד
 לזה דיכלו לקנות במעות הקדש קודם
 ז.

ה.

אשה שראתה ביום שלשים ניסן שהוא א'
 להט"ו ס"ק י"ז שעונה בינונית היא יום
 יכה לחוש לכ"ט אייר וגם ליום ר"ח סיון
 י"ב הוא יום החדש מסתבר שאין לחוש
 ייר שיום זה נא לא ראתה אלא רק ליום
 ואם ג"פ היה ביום שלשים לחדש כגון
 שון כסלו בשנת מלא וראתה א' דר"ח
 דר"ח כסלו וא' דר"ח טבת גם להט"ו
 על כ"ט טבת אלא על ר"ח שבט ואח"כ
 א על א' דר"ח אדר ור"ח ניסן אבל לא
 עדיין וכשאפנה יש לעיין בוה יותר כי
 ין בפירוש ולא נודמן לי למעשה.
 ת שביום לי ל"א ל"ג ל"ו מ' אינה קביעות
 לה לכה"פ וסת שקודם לי לא תראה.
 קשת שהט"ו דסי' קפ"ט ס"ק י"א סותר
 : סמוך לזה בס"ק י"ב הקשה זה בסדרי
 ונשאר בקושיא ועיין בחו"ד סק"ח מה
 ותירוצן שאיירי לדעת המחבר ובכבר
 ה בכל חדש ואח"כ יונה הוא דוחק.
 קשת דכ"כ ד' י"ב לומר בהא דימי
 ו' שקובעין כל יום אחד

הזכרה בגמ' כהרבה שסוברין כן יש לו לעשות באופן
 שלא ירגישו ואם הוא באופן שאי אפשר כגון שהוא
 עובר לפני התיבה צריך לומר כמפורש כה"ג בפסחים
 דף ק"ו ע"א בר' אשי בקידושא רבה שאניד ביה בברכת
 דף ק"ו ופרשב"ם שאם לא כן היה אומר להם קידוש
 בפס"ג כמנהגן וכ"ש בכאן שהרבה סוברים דצריך לומר
 לילה כמנהגן וכל זה שכל מעריב אומר רק במצו"ש אינו
 ברכה זו. אבל זה שכל מעריב אומר רק במצו"ש אינו
 אומר אין מנהג זה כלום להחשיב מנהג משום שאין
 לזה שום מקור מרבותינו למנהג והוא רק מנהגים
 שהנהיגו איזה אנשים מעצמן שלכן דאי אם הוא במקום
 שאומרינן יש לו לומר כהקלה אף באופן שלא ירגישו.

ט.

ועתה בדבר שאתה כותב שבי"א אלו תהיה אי"ה
 בן עשרים לאורך ימים ושנים טובים ומתוקים
 שתגיע לכלל עונשין גם בדיני שמים שאתה שואל אך
 להתנהג בכל ימיר, הנה עיקר העיקרים הוא למוד התורה
 ולהיות עמל בתורה כדאיחא ברש"י בפ' בחקתי שעל
 לא עמל אמר שהוא לא למד משום שמוה אפשר לבא
 לידי טעות שאמרו חז"ל שת"ח שגגות הוא כדוגנות
 משום שצריך לעיין בכל דבר להבין לאמיתו ואו יעורר
 השי"ת להתגדל בתורה ולידע כל דבר על בוריו ומוה
 תבוא גם לידי מעשה כמאמרם גדול תלמוד שמביא
 לידי מעשה. וכן שתהיה כל מטרתך בעולם שכל ימך
 תהיה כל עסקך בתורה ואז בטוח אני שה' יעורר וישלח
 לך גם פרנסתך בריח ופשע ברכה כי זהו רק מתנת
 השי"ת שטולח על כל איזה דבר שעושה האדם כמאמרם
 סוף קידושין דף פ"ב ע"ב לא עניות מן האומנות ולא
 עשירות מן האומנות אלא הכל מן השמים לפי זכותו.
 אבל ח"ו לקבל באופן נדר ושבועה שזה אסור לקבל
 אבל כשתהיה חזק במחשבתך ודעתך תעשה כן בלא
 נדרים ושבועות.

ו.

ומה שהקשה חברך לתוס' יבמות דף ו' ע"א ד"ה
 לפי שיצא לידון בדבר החדש הוא רק כשסותר כללו
 כאשם מצורע שאינו נותן כל הדם כשאר אשמות וא"כ
 מ"ט נחשב איל גויר יצא בדבר החדש במה שנוסף
 זרוע בשלה לכהן, נראה דרק מה שטעונה נסכים שהוא
 רק הוספה ולא גרעון אין זה יצא מכללו אבל הכא
 שעל כל הבשר איכא דינים על החוזה ושוק לכהנים
 ושאר הבשר לבעלים שיש להם ג"כ מצות אכילה
 בקדשים על חלקם ובנויר נטלה תורה הורוע ממצות
 הבעלים ונתנה לכהנים הוא ג"כ גרעון וסותר כללו.

ז.

ובדבר ולד בכור שהוציאוהו בכלי מהרחם ונגע
 רק בראשו אם חוצץ בינו לבין הרחם להחשיבו ספק
 בכור כדאיחא בחולין דף ע' ואיפסק ברמב"ם פ"ד
 מבכורות הי"ו, הנה אם כל או רוב הראש היה מוקף
 בהכלי כיון שהראש נחשב לידה הוא ספק בכור כדאיחא
 כן ברא"ש בכורות דף ט' ואם רק מצד אחד חצץ הוא
 ספק בגמ' בכורות דף ט' ע"ב שם אם מקצת רחם
 מקדיש או לא ומהרא"ש משמע דהמסקנא היא שכולו
 רחם מקדיש וא"כ חוצץ אף אם היה זה מצד אחד ברוב
 ראשו אבל עכ"פ הוא ספק בכור אף בחציצה גמורה.

ח.

ומה שאחד נוהג לומר ברכת יראו עינינו בכל
 מעריב של חול ובמצו"ש שבת אינו אומר אם הוא במקום
 שנהגין לומר אם צריך ג"כ לומר כמו הקהל, אם
 היה זה לאלו שנהגין שלא לומר כלל ברכה זו שלא

אגרות
 פ. 21

וכן צריך אתה להתרגל במדות טובות והעיקר
 מהכעס צריך אתה להתרחק ביותר דגאה וכעס הם
 מדברים שצריך להתרחק ביותר וכשתרצה באופן חזק
 להתרגל בוה יעורר השי"ת אבל ג"כ ח"ו לקבל באופן
 נדר ושבועה כדלעיל. וכן צריך אתה להזהר בכבוד אם
 שדבר זה קשה ביותר לאנשים משום הרגלם בקטנותם
 ולכן צריך אתה להזהר ביותר כי אף אם היא מוחלת
 ח"ו לסמוך על זה. ומה שאתה כותב אם צריך אתה
 להתענות איזה תעניות אין כדאי לפניך ולכל אדם
 שעוסקים בתורה כי ח"ו בא לידי בטול ואם אף לא בא
 לבטול בכמות בא לבטול באיכות וחז"ל אמרו בתענית
 דף י"א ע"א שהיושב בתענית נקרא חוטא. וכן לא
 בכל סיגופים אלא להרבות בלמוד. ויהיו דברי לפניך
 תמיד ויעורר השי"ת לעולם.
 והגני אביך אוהבך,
 משה פיינשטיין